

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РЕЙТИНГУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Інвестиції і формуючі їх інші результативні і факторіальні показники виявляють свій вплив на розвиток тієї чи іншої економічної системи не обособлено, не порізно, а в єдиній системі в їхній сукупності. Наявність такої системи, очевидного взаємозв'язку її структурних елементів визначає можливість і необхідність вивчення характерних залежностей з відповідними кількісними параметрами. У рамках наявної статистичної інформації такі залежності можуть бути визначені за допомогою системи методів, що включає монографічний (описовий), порівняльний - по регіонах, групах регіонів, простих і комбінаційних угруповань (по основних факторах і умовах регіонального розвитку, насамперед, матеріально-технічної бази й інвестиційної складової); графічного і кореляційно-регресійного аналізу.

Оскільки інвестиційні можливості регіону визначаються різними джерелами, то врахування тільки одного чи декількох з них при оцінці інвестиційної привабливості регіону не дає вірогідного результату. У даній статті пропонуються нові підходи до визначення інтегральних показників інвестиційної привабливості в розрізі регіонів України, що вбирають у себе позитивні напрацьовані методичні підходи і позбавлені деяких властивих їм недоліків.

Інвестиційний клімат економіки може характеризуватись двома складовими: інвестиційним потенціалом і інвестиційною активністю [1, с. 38]. Статистичні дані по регіонах України й виконані розрахунки показують, що між поточною інвестиційною привабливістю регіонів і поточною інвестиційною активністю існує певний зв'язок. Слід також зазначити, що існує взаємозв'язок інвестиційного потенціалу й інвестиційної активності у сферах економічної діяльності.

Аналіз інвестиційного потенціалу українських регіонів, який був виконаний вітчизняними фахівцями за методикою І.О. Бланка [2, с. 94-104], показав, що Дніпропетровська область у 2000-2001 рр. займала друге місце в інвестиційному рейтингу 25 регіонів України [3, с. 47-48].

Інвестиційний потенціал регіону являє собою складне економічне явище: він формується сукупним впливом окремих приватних факторів. Кількісна оцінка даного показника може бути здійснена за допомогою розрахунку інтегрального коефіцієнта, що враховує особливості трансформаційних процесів в економіці. Отже, постає задача обґрунтування складу приватних факторів, що здійснюють вплив на інвестиційну привабливість регіону, і вибору методики поєднання їхніх кількісних характеристик в інтегральний вимірник. Така система інвестиційно-значимих факторів пропонується для аналізу інвестиційних процесів як в цілому по економіці досліджуваного регіону, так і для визначення рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України.

Теоретично кількість приватних ознак, що поєднуються для розрахунку інтегрального коефіцієнта, могла б бути безкінечно великою величиною. Однак на основі застосування якісного аналізу коло досліджуваних приватних ознак було обмежене порівняно невеликою кількістю інвестиційно-значимих показників.

У підсумку, наведений склад показників для комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіону на основі інвестиційного потенціалу містить наступні елементи: виробничо-фінансовий, соціальний, природно-ресурсний потенціал і фактори, що негативно впливають на інвестиційну привабливість регіону, тобто характеризуючі рівень ризиків інвестиційних вкладень. У цілому, виділено 25 інвестиційно-значимих приватних ознак (табл. 1).

Для розрахунку інтегрального показника інвестиційної привабливості регіону необхідно зіставити отримане числове значення кожного інвестиційно-значимого показника по даному регіону з середньоукраїнським значенням цього ж показника, або, іншими словами, провести стандартизацію. В результаті інтегральний показник у середньому по Україні приймається рівним 1,0 або 100%, а значення інтегральних показників, розрахованих для регіонів України, визначаються стосовно середньоукраїнського рівня.

По п'ятьох негативних показниках спочатку стандартизовані числові вирази є негативними величинами, а в цілому по Україні середня стандартизована величина по кожному негативному показнику складає -1 (мінус одиниця). Ми виходили з того, що інтегральний показник у середньому по Україні приймається рівним 1, а середні стандартизовані значення негативних показників - мінус 1.

Таблиця 1. Склад інвестиційно-значимих показників для визначення інтегрального рівня інвестиційної привабливості регіонів України

Факторні властивості	Інвестиційно-значимі приватні показники та одиниці їх виміру
Виробничо-фінансовий потенціал	Обсяг промислового виробництва у розрахунку на душу населення регіону на 1 особу, грн.
	Темпи зміни обсягу промислового виробництва, у % до попереднього року
	Індекс фізичного обсягу продукції по галузям виробництва, %
	Рентабельність продукції, %
	Рентабельність активів, %
	Темпи росту об'єму основних фондів підприємств галузі по повній балансовій вартості, %
	Коефіцієнт оновлення основних фондів підприємств галузі, %
	Коефіцієнт поточної ліквідності, %
	Рівень розвитку малого підприємництва, %
	Питома вага інвестицій в основний капітал за рахунок власних коштів, %
	Інвестиції в основний капітал, спрямовані на охорону навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів, грн. на 1 особу
	Обсяг роздрібною торгівлі у розрахунку на душу населення, грн. на 1 особу
	Експорт продукції в дальнє і ближнє зарубіжжя у розрахунку на душу населення, дол. на 1 особу
Соціальний потенціал	Соціальна значимість галузі, %
	Забезпеченість населення житлом, кв. м. на 1 особу
	Забезпеченість населення приватними легковими автомобілями, шт. на 1 тис. населення
	Забезпеченість регіону автомобільними шляхами з твердим покриттям, км на 1 тис. км ² території
	Обсяг платних послуг для населення, грн. на 1 особу
	Рівень життя населення регіону, %
Природно-ресурсний потенціал	Наявність землі сільськогосподарського призначення, тис. га на 1 особу
Факторні властивості	Інвестиційно-значимі приватні показники та одиниці їх виміру
Фактори, що спричиняють негативний вплив на інвестиційну привабливість регіону	Частка збиткових підприємств, %
	Частка малозабезпеченого населення, у % до попереднього року
	Питома вага робітників, працюючих в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, на кінець року, %
	Рівень безробіття, %
	Рівень злочинності, %

Різниця між середніми величинами позитивного і негативного показників складає $1 - (-1) = 2$. Тому вважаємо, що для адекватного перетворення негативних величин у позитивні, необхідно додати +2 до кожної регіональної стандартизованої негативної величини показника.

Вважаємо за можливе застосування наступної формули для визначення інтегрального коефіцієнта інвестиційної привабливості регіону в цілому:

$$I_R = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{X_{ir}}{X_i} S_i}{\sum_{i=1}^n S_i}, \quad (1)$$

де I_R - інтегральний рівень інвестиційної привабливості регіону r , що порівнюється з середньоукраїнським рівнем, прийнятим за 1,00;

$r = 1, \dots, 24$ - області України;

$i = 1, \dots, n$ - зводимі приватні індикатори (показники);

n - число показників, що зводяться;

S_i - ваговий бал i -го показника;

X_{ir} – числове значення і-го показника по регіону г;

X_i – числове значення і-го показника по Україні;

X_{ir}/X_i – стандартизоване числове значення і-го показника по регіону г.

На відміну від більшості методик, що здійснюють оцінку ваги внеску кожного стандартизованого показника експертним шляхом, нами застосовані однакові вагові коефіцієнти, що дорівнюють 1. Вважаємо, що в даний час відсутній єдиний методичний підхід до визначення значимості внеску тієї або іншої досліджуваної ознаки в сукупну інвестиційну привабливість регіону. Процедура застосування методу експертних оцінок, приводить, на наш погляд, до ще більшої суб'єктивності отриманого результату. У зв'язку з цим, знаменник формули (1), що розраховується для визначення інтегрального коефіцієнта інвестиційної привабливості регіону, включає загальну кількість стандартизованих показників.

Використовуючи кількісні оцінки інвестиційно-значимих показників та формулу (1), розрахуємо інтегральний показник інвестиційної привабливості Дніпропетровської області в динаміці за 2000-2003 рр. (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка складових інвестиційного потенціалу Дніпропетровської області за період з 2000 по 2003 рр.

Роки	Потенціал			Фактори	Інвестиційний потенціал
	Виробничо-фінансовий	Соціальний	Природно-ресурсний		
2000	1,42	0,99	0,05	-1,17	0,83
2001	1,43	1,04	0,10	-1,12	0,87
2002	1,32	1,10	0,10	-1,10	0,87
2003	1,28	1,30	0,10	-0,85	0,91

Використовуючи запропоновану методику, можемо визначити рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України. За результатами виконаних розрахунків визначені інтегральні індекси для регіонів України у 2003 р. (табл. 3)

Таблиця 3. Інтегральні індекси інвестиційної привабливості регіонів України у 2003 р.

№ з/п	Регіони України	Інтегральний індекс інвестиційної привабливості
1.	Автономна Республіка Крим	1,21
2.	Вінницька область	0,72
3.	Волинська область	0,87
4.	Дніпропетровська область	1,85
5.	Донецька область	1,33
6.	Житомирська область	0,72
7.	Закарпатська область	0,94
8.	Запорізька область	1,59
9.	Івано-Франківська область	0,93
10.	Київська область	1,94
11.	Кіровоградська область	0,79
12.	Луганська область	0,80
13.	Львівська область	1,25
14.	Миколаївська область	1,20
15.	Одеська область	1,66
16.	Полтавська область	1,36
17.	Рівненська область	0,84
18.	Сумська область	0,93
19.	Тернопільська область	0,76
20.	Харківська область	1,54
21.	Херсонська область	0,82
22.	Хмельницька область	0,84
23.	Черкаська область	0,85
24.	Чернівецька область	0,77
25.	Чернігівська область	0,82

Отже, як бачимо, у 2003 р. найвищий рейтинг інвестиційної привабливості мала Київська область (1,94), а найнижчий – Житомирська область (0,92).

На підставі інтегрального індексу можна згрупувати регіони України. Для групування нами пропонується шкала, відповідно до якої можна виділити:

- найбільш інвестиційно-привабливі регіони (значення інтегрального індексу від 1,00 і вище);
- інвестиційно-привабливі регіони (значення інтегрального індексу від 0,90 до 1,00);
- мало інвестиційно-привабливі регіони (значення інтегрального індексу від 0,80 до 0,90);
- інвестиційно непривабливі регіони (значення інтегрального індексу нижче, ніж 0,80).

На основі визначених індексів інвестиційної привабливості регіонів України і запропонованої шкали визначимо рейтинги інвестиційної привабливості регіонів України за 2003 р. (табл. 4).

Таблиця 4. Групування регіонів України згідно з індексом інвестиційної привабливості за 2003 р.

Порядковий номер у групі	Області України	Сума індивідуальних індексів	Інтегральний індекс
Найбільш інвестиційно-привабливі регіони			
1.	Київська область	41,63	1,94
2.	Дніпропетровська область	33,36	1,85
3.	Одеська область	29,90	1,66
4.	Запорізька область	28,54	1,59
5.	Харківська область	27,70	1,54
6.	Полтавська область	24,40	1,36
7.	Донецька область	23,98	1,33
8.	Львівська область	22,55	1,25
9.	Автономна Республіка Крим	21,84	1,21
10.	Миколаївська область	21,63	1,20
Інвестиційно-привабливі регіони			
1.	Закарпатська область	16,84	0,94
2.	Івано-Франківська область	16,79	0,93
3.	Сумська область	16,78	0,93
Мало інвестиційно-привабливі регіони			
1.	Волинська область	15,75	0,87
2.	Черкаська область	15,14	0,85
3.	Рівненська область	15,11	0,84
4.	Хмельницька область	15,12	0,84
5.	Чернігівська область	14,57	0,82
6.	Херсонська область	14,56	0,82
7.	Луганська область	14,47	0,80
Інвестиційно непривабливі регіони			
1.	Кіровоградська область	14,30	0,79
2.	Чернівецька область	13,89	0,77
3.	Тернопільська область	13,71	0,76
4.	Вінницька область	12,92	0,72
5.	Житомирська область	12,91	0,72

Отже, як свідчать дані табл.4, Дніпропетровська область входить у першу групу регіонів України й займає друге місце за рівнем інвестиційної привабливості (після Київської області).

Запропонований методичний підхід визначення інвестиційної привабливості регіонів України базується на оцінці як індивідуальних індексів інвестиційного потенціалу на основі співставлення інвестиційно-значимих показників складових інвестиційного потенціалу, так і інтегральних показників інвестиційної привабливості, що дає можливість об'єктивно оцінити

інвестиційну привабливість регіону не тільки на основі виробничо-фінансового потенціалу, а й соціально-економічного, природно-ресурсного потенціалів та з урахуванням інвестиційно негативних факторів.

Слід, однак, зазначити, що запропонована шкала значень інтегрального індексу інвестиційної привабливості не є досконалою і потребує більш суттєвого теоретичного підґрунтя з урахуванням загальної тенденції розвитку України в цілому, що безпосередньо впливає на рівень розвитку її окремих регіонів.

Література:

1. Недашківський М.М., Данілов О.Д. Інвестиційні процеси в Україні: Навч. посібник. – Ірпінь, 2001. – 178 с.
2. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента. В 2-х т.– К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – Т.2. – 512 с.
3. Крейдич І. До питання про інвестиційну привабливість регіонів // Економіст. – 2001. - № 9. – С. 46-48.